Πριν καν προλάβουν οι Έλληνες να αποκτήσουν ανεξάρτητο κράτος, βρέθηκαν σε καθεστώς πτώχευσης: Μόλις στα 1828, ο Ιωάννης Καποδίστριας γνωστοποίησε στους δανειστές της χώρας ότι δεν είχε να πληρώσει μία για τα χρέη της Ελλάδας στο εξωτερικό. Και ήταν τα χρέη αυτά που «ευθύνονταν» για την πρεμούρα των Αγγλογάλλων να συμφωνήσουν με τους Ρώσους ότι έπρεπε η χώρα να αποκτήσει κρατική οντότητα.

Ήδη, από το 1823, όταν ακόμα οι επαναστάτες νικούσαν στα πεδία των μαχών, τα οικονομικά του κράτους έμπαζαν από παντού. Ο προϋπολογισμός για εκείνη τη χρονιά (1823) προέβλεπε έσοδα γύρω στα 13 (12,84 για την ακρίβεια) εκατομμύρια γρόσια και πάνω από 38,5 εκατομμύρια έξοδα (τα έξι για τη λειτουργία της διοίκησης και τα υπόλοιπα για τον στρατό και το ναυτικό). Κι από τα έσοδα, τα περίπου 7,4 εκατομμύρια προέρχονταν από την Κρήτη που, από το 1824, έπαψε να συνεισφέρει, καθώς ανακτήθηκε από τους Τούρκους. Για την επαναστατημένη Ελλάδα, τα έσοδα περιορίστηκαν στα 5,5 εκατομμύρια, χωρίς να μειωθούν τα έξοδα.

Αν τα λάφυρα των μαχών και τα κτήματα που οι Τούρκοι εγκατέλειπαν, τα διαχειριζόταν κάποια χρηστή διοίκηση, πρόβλημα δεν θα υπήρχε. Όπως επίσης πρόβλημα δεν θα υπήρχε, αν λειτουργούσε στοιχειώδης κρατικός μηχανισμός. Όμως, «κτήματα και λάφυρα υπεβάλλοντο εις τακτικόν πλιατσικολόγημα», όπως σημειώνει ο καθηγητής Α. Ανδρεάδης.

Όπως και να έχει το ζήτημα, στα 1823 και με τους επαναστάτες στα πρόθυρα του εμφυλίου πολέμου, η κατάσταση ήταν τραγική. Το Βουλευτικό (η Βουλή) έφτασε να δανειστεί 1.500 γρόσια από μοναστήρι, ενώ στον «κρατικό αντιπρόσωπο» που πήγε στην Κεφαλονιά για να προσκαλέσει τον λόρδο Βύρωνα δεν καταβλήθηκαν τα 15 όλα κι όλα τάλιρα για τα έξοδά του. Για να συνεχιστεί ο αγώνας, χρειαζόταν επειγόντως η σύναψη δανείου. Και για τον σκοπό αυτό εργαζόταν ο Ηπειρώτης, Ανδρέας Λουριώτης. Σε αναζήτηση δανειστών, είχε μάταια περάσει από Ιταλία, Ισπανία και Πορτογαλία και είχε καταλήξει στο Λονδίνο, όπου βρήκε πρόθυμους να δανείσουν την επανάσταση. Μόλις (28 Φεβρουαρίου 1823) είχε ιδρυθεί εκεί φιλελληνική εταιρεία που διευκόλυνε τα πράγματα. Ο Λουριώτης επέστρεψε στην Ελλάδα τέλη Μαρτίου (1823) και εξέθεσε την κατάσταση. Μετά από πολλές παλινωδίες και καθυστερήσεις, στις 2 Ιουνίου, αποφασίστηκε να σταλεί τριμελής επιτροπή με εξουσιοδότηση να συνάψει δάνειο («μέχρι τέσσερα εκατομμύρια ισπανικά τάλιρα»). Ξέσπασε τρομερή αντιδικία, αν η επιτροπή αυτή θα εκπροσωπούσε το Βουλευτικό (που επηρέαζαν οι Μαυροκορδάτος και Λ. Κουντουριώτης, οι οποίοι ανέμεναν πολιτικά οφέλη από την υπόθεση) ή το Εκτελεστικό (την κυβέρνηση). Με τα πολλά, η επιτροπή κατόρθωσε να φθάσει στο Λονδίνο στις 14 του επόμενου Ιανουαρίου (1824), ενώ ήδη από τον Δεκέμβριο βρισκόταν στο Μεσολόγγι ο λόρδος Βύρων με 20.000 τάλιρα «δανεικά κι αγύριστα».

Η επιτροπή κατόρθωσε να συνάψει το πρώτο δάνειο στις 9 Φεβρουαρίου 1824. Η ονομαστική του αξία ήταν 800.000 στερλίνες. Βαπτίστηκε «Δάνειο της Ανεξαρτησίας» αλλά για την παραλαβή του, μπήκαν υποθήκη «εθνικές γαίες και τα έσοδα των τελωνείων, αλυκών και ιχθυοτροφείων». Και βέβαια, από το αρχικό ποσό, έπρεπε να αφαιρεθούν «έξοδα φακέλου», προμήθειες, οι δόσεις ενός χρόνου, οι τόκοι δυο χρόνων και διάφορα άλλα. Από τις 800.000 που υποτίθεται ότι θα εισέπραττε η Ελλάδα, απέμειναν 250.000. Η δουλειά ήταν αρκετά επικερδής. Ενώ στον Μοριά και στη Ρούμελη είχε ξεσπάσει άγριος ο εμφύλιος ανάμεσα στους στρατιωτικούς (με επικεφαλής τον Θεόδωρο Κολοκοτρώνη) και τους πολιτικούς (με αρχηγό τον Μαυροκορδάτο), η επιτροπή έμεινε στην Αγγλία για να συνάψει και δεύτερο δάνειο. Το κατάφερε τον Ιανουάριο του 1825. Αυτή τη φορά, το «Δάνειο της Ανεξαρτησίας» ήταν 2.000.000 λίρες στερλίνες, που δεν θα καταβάλλονταν εφάπαξ αλλά σε δώδεκα δόσεις, με τόκο 5%. Και το φαγοπότι ήταν τρικούβερτο: Από το ποσό αυτό, στην Ελλάδα κατακυρώθηκαν 230.115 λίρες, ένα σελίνι και μία πέννα.

Τελικά, με το δεύτερο, κολοσσιαίο για την εποχή δάνειο, όχι μόνο ήταν δυνατή η τελική επικράτηση των Ελλήνων αλλά και μπορούσαν να αγοραστούν ατμόπλοια που θα εμπόδιζαν την απόβαση του Ιμπραήμ στην Πελοπόννησο. Όμως, αντί του ισόποσου των εβδομήντα εκατομμυρίων χρυσών φράγκων για τα οποία δεσμεύτηκε η χώρα (τα δύο εκατομμύρια λίρες), εισπράχτηκαν 37 εκατομμύρια, από τα οποία τα δύο τρίτα έμειναν στην Αγγλία και «κατεσπαταλήθησαν κατά τον απαισιότερον τρόπον υπό των εκδοτών του δανείου και δήθεν φιλελλήνων τραπεζιτών», γράφει ο Α. Ανδρεάδης. Και προσθέτει: «Αλλά και τα περιελθόντα εις την Ελλάδα 13.500.000 φράγκα εχρησιμοποιήθησαν κυρίως εις τους απαισίους εμφυλίους πολέμους και όταν έφθασεν ο Ιμπραήμ (1826), το ταμείον ήτο όσον κενόν κατά τας παραμονάς της εισβολής του Δράμαλη».

Ο Ιμπραήμ κι ο Κιουταχής πήραν το Μεσολόγγι στις 10 Απριλίου 1826. Στη συνέχεια, ο Κιουταχής βάλθηκε να καταστείλει την επανάσταση στη Στερεά Ελλάδα κι, από το Μεσολόγγι, έφτασε ως την Αθήνα, ενώ ο Ιμπραήμ εισέβαλε στην Πελοπόννησο. Με όλα αυτά, το 1827 βρήκε την επανάσταση να καταρρέει. Οι δανειστές άρχισαν να ανησυχούν, τι θα γίνει με τα δανεικά. Αν οι Έλληνες υποδουλώνονταν πάλι στην Οθωμανική αυτοκρατορία, έχαναν και τις ελάχιστες πιθανότητες που είχαν, να εισπράξουν τα χρήματά τους. Ξεκίνησαν να πιέζουν τις κυβερνήσεις τους (της Αγγλίας, κυρίως) να κάνουν κάτι, προσθέτοντας τη φωνή τους στις υπογραφές με παγκόσμιο κύρος, όπως του Βίκτορα Ουγκώ (1802 - 1885), του Φραγκίσκου Ρενέ υποκόμη ντε Σατομπριάν (1768 - 1848) και του Πέτρου ντε Μπερανζέρ (Βερανζέρου, 1780 - 1857), που έμπαιναν στις εκκλήσεις για βοήθεια στους Έλληνες.

Κι ενώ η Γ’ Εθνοσυνέλευση ψήφιζε (2 Απριλίου) κυβερνήτη τον Καποδίστρια, ο νέος τσάρος

Νικόλαος Α’ (1796 - 1855) υπέγραφε με την Αγγλία το πρωτόκολλο της Πετρούπολης (4 Απριλίου). Ήταν το πρώτο κείμενο, που ανέφερε τη λέξη Ελλάδα στη διεθνή διπλωματία. Τη θεωρούσε αυτοδιοικούμενη χώρα, κάτω από την επικυριαρχία του σουλτάνου. Κι ακόμα, στις στις 6 Ιουλίου (πάντα του 1827), υπογραφόταν η συνθήκη του Λονδίνου ανάμεσα στην Αγγλία, τη Γαλλία και τη Ρωσία. Αναγνώριζε αυτόνομη Ελλάδα από τη γραμμή Αμβρακικού - Παγασητικού και νότια, κάτω από την επικυριαρχία του σουλτάνου. Το κυριότερο όμως ήταν πως η συνθήκη περιλάμβανε μυστικά άρθρα, που προέβλεπαν την αποστολή τριεθνούς στόλου στην Πελοπόννησο, με εντολή την επιβολή των αποφάσεων. Εκτελεστές της συνθήκης ορίστηκαν οι ναύαρχοι Ερρίκος Δανιήλ Γκοτιέ κόμης Ντεριγνί (1782 - 1835) για τη Γαλλία, Εδουάρδος Κόδριγκτον (1770 - 1851) για την Αγγλία και Λογγίνος Χέιντεν (1772 - 1840) για τη Ρωσία. Οι δανειστές είχαν εξασφαλίσει πως, τουλάχιστον, θα υπήρχε ο οφειλέτης. Η ναυμαχία του Ναβαρίνου (8 Οκτωβρίου) επισημοποίησε την κατάσταση.

Όταν ο Ιωάννης Καποδίστριας έφτασε στο Ναύπλιο (8 Ιανουαρίου 1828), ο τουρκικός κίνδυνος είχε απομακρυνθεί. Έμενε να πληρωθούν τα δάνεια. Πλην όμως, «δεν υπήρχε σάλιο».

Έτσι κι αλλιώς, το ήξερε και από τις 31 Αυγούστου του 1827 είχε υποβάλει υπόμνημα στα ανακτοβούλια Αγγλίας, Γαλλίας και Ρωσίας, να του χορηγηθεί δάνειο 1.000.000 αγγλικών λιρών, για να τα βγάλει πέρα, ώσπου να φέρει σε μια ρέγουλα τα πράγματα. Η Γαλλία είχε συμφωνήσει (Ιανουάριος 1828) να δοθούν αυτά τα χρήματα αλλά η Αγγλία απέρριψε το αίτημα. Ήθελε να εισπραχθούν τα χρωστούμενα.

Ο Καποδίστριας απάντησε με το γνωστό «ουκ αν λάβετε παρά του μη έχοντος». Ήταν η πρώτη πτώχευση. Μόνο για την ανασύνταξη του στρατού, χρειαζόταν 500.000 γαλλικά φράγκα και συνολικά διέθετε 300.000 από δωρεές Ευρωπαίων «για την απελευθέρωση αιχμαλώτων». Επέβαλε στάση πληρωμών στην εξυπηρέτηση του εξωτερικού χρέους και προσέφυγε στους ναύαρχους του τριεθνούς στόλου να δώσουν ό,τι είχαν ευχαρίστηση. Ο Ρώσος πρόσφερε 100.000 τάλιρα συν 28.000 λίτρες παξιμάδι να φάνε οι εξαθλιωμένοι Έλληνες συν 10.000 λίτρες πυρίτιδα για τις στρατιωτικές ανάγκες. Ο Γάλλος πρόσφερε δώδεκα βαρέλια πυρίτιδα κι ο Άγγλος κάτι ψιλά.

Οι προσπάθειες του Καποδίστρια να αναστήσει τα οικονομικά της Ελλάδας έπεισαν τους Άγγλους δανειστές ότι τελικά δεν θα έχαναν τα λεφτά τους. Προσωρινά, σταμάτησαν τις πιέσεις. Κι ένα υπόμνημα του Άγγλου Κόδριγκτον προς την κυβέρνησή του, με μεσολάβηση του Καποδίστρια, έφτασε ως τη ρωσική αυλή. Ο τσάρος ενέκρινε και χορηγήθηκε στην Ελλάδα (από το 1828 ως το 1830) βοήθημα 3.500.000 ρούβλια, ενώ η Γαλλία πρόσφερε (για το ίδιο διάστημα) άλλα 6.600.000 φράγκα. Στα 1831, όταν πια η Γαλλία σταμάτησε την

χρηματοδότηση, η Αγγλία πρόσφερε 500.000 φράγκα που όμως εκταμιεύτηκαν μετά τη δολοφονία (27 Σεπτεμβρίου 1831) του κυβερνήτη.

Μέσα σε δυο χρόνια, χάθηκαν όλα όσα ο Καποδίστριας είχε νοικοκυρέψει. Οι τρεις μεγάλες δυνάμεις επέλεξαν τον Βαυαρό Όθωνα για βασιλιά της πια ανεξάρτητης Ελλάδας και εγγυήθηκαν την παροχή νέου δανείου 60.000.000 γαλλικών φράγκων. Ήταν αυτό που είχαν αρνηθεί στον Καποδίστρια. Έτσι, όταν ο Όθων κατέπλευσε στο Ναύπλιο, στις 18 Ιανουαρίου 1833, είχε μαζί του προίκα τη δυνατότητα να δανειστεί ένα διόλου ευκαταφρόνητο για την εποχή ποσό. Κατάφερε να ξοδέψει τα δύο τρίτα για να καλύψει τις τρύπες των προϋπολογισμών του 1833 και του 1834. Έτσι κι αλλιώς, μεσολάβησαν και πάλι μεσάζοντες και κάθε είδους αρπακτικά, με αποτέλεσμα τα χρήματα που πραγματικά διατέθηκαν στην Ελλάδα, να είναι πολύ λιγότερα από τα όσα η χώρα δανείστηκε. Και οι «εθνικές γαίες» εξακολούθησαν να είναι υποθηκευμένες.

Μέσα σε όλα αυτά, ο Βαυαρός ουσιαστικά πρωθυπουργός της Ελλάδας, Άρμανσπεργκ, ακολουθούσε αγγλόφιλη πολιτική, με αποτέλεσμα να βρεθούν απέναντί του η Γαλλία και η Ρωσία. Η τρίτη δόση του δανείου δεν καταβλήθηκε και οι προϋπολογισμοί του 1835 και του 1836 έκλεισαν με τεράστιο έλλειμμα. Ο Άρμανσπεργκ παρακαλούσε τους Άγγλους, να πάρει τουλάχιστον τα μισά (δέκα εκατομμύρια). Οι Άγγλοι μεσολάβησαν στους Γάλλους αλλά αυτοί συζητούσαν μόνο για «τα μισά των μισών». Ύστερα από μια σειρά διαβουλεύσεων, υπογράφτηκε στο Λονδίνο πρωτόκολλο με το οποίο οι τρεις δυνάμεις έδιναν την εγγύησή τους για δάνειο 2.420.000 φράγκων (δηλαδή κάτω από «τα μισά των μισών των… μισών»). Δόθηκαν στον Οίκο Ρότσχιλντ που διαχειριζόταν το δάνειο, για να εξοφλήσει τους τόκους του 1836.

Το 1837, χρονιά που ο Άρμανσπεργκ καθαιρέθηκε, τα πράγματα καλυτέρευσαν και το έλλειμμα περιορίστηκε αλλά είχε διακοπεί και η ροή των χρημάτων της τρίτης δόσης του δανείου. Ο Όθων στράφηκε στους χρηματιστές της Βαυαρίας και ξεκίνησε να δανείζεται ψιλοποσά, τα οποία εξοφλούσε με νέα δάνεια.

Όμως, από τα μέσα του 1842, η ελληνική οικονομία πήρε τον κατήφορο. Η καταστροφική πορεία της επιδεινώθηκε από την υπερπαραγωγή σταριού και καλαμποκιού, τη στιγμή που οι τιμές τους μειώνονταν δραματικά στις αγορές της (ακόμα τουρκικής) Θεσσαλίας, της Αλεξάνδρειας και της Ρωσίας. Η πτώση των τιμών μετατράπηκε σε ντόμινο που έπληξε και

τα υπόλοιπα αγροτικά προϊόντα. Κι έτυχε, τη χρονιά αυτή να κλείσουν και οι ξένες αγορές που απορροφούσαν ελληνική σταφίδα και σύκα. Οι αγρότες βρέθηκαν σε δεινή οικονομική θέση. Και αγρότες ήταν τότε το 64% των Ελλήνων. Και ήταν αυτοί που κατά κύριο λόγο μπόλιαζαν τον κρατικό κορβανά (φόρος της δεκάτης κ.ά.). Μια σειρά από ατυχείς χειρισμούς επιδείνωσε την κατάσταση. Και το 1843 πλησίαζε απειλητικό, καθώς τον Μάρτιο της χρονιάς αυτής έπρεπε να καταβληθούν μεγάλα ποσά για τόκους του δανείου των 60 εκατομμυρίων (παρ' όλο που εκκρεμούσε η καταβολή της τρίτης δόσης). Μπροστά στον κίνδυνο να κηρυχθεί χρεοκοπία, μια και το ταμείο ήταν άδειο, οι εγκέφαλοι του οικονομικού επιτελείου κατέβασαν φαεινή ιδέα: Τον Ιανουάριο του 1843, έστειλαν στις τρεις μεγάλες δυνάμεις διακοίνωση με την οποία ζητούσαν να καταβάλουν αυτές τους τόκους του δανείου και να χρέωναν την Ελλάδα για είσπραξή τους «εν καιρώ».

Μια δυσάρεστη έκπληξη τους περίμενε. Γαλλία και Αγγλία ειδοποίησαν πως δεν επρόκειτο να ξαναδανείσουν την Ελλάδα. Και η επόμενη δόση έπρεπε να πληρωθεί «το αργότερο ως την Πρωτομαγιά». Η Ρωσία, που έδωσε χρήματα, τα ζήτησε ουσιαστικά αμέσως πίσω.

Για να τα βγάλει πέρα, ο Όθων προχώρησε σε δραστική μείωση των κρατικών δαπανών, περικοπή μισθών, κατάργηση θέσεων, διακοπή δημοσίων έργων και κλείσιμο διπλωματικών αποστολών στο εξωτερικό. Εκτός από το τελευταίο, όλα τα άλλα έπλητταν τους Έλληνες πολίτες. Κανένας Βαυαρός δεν απολύθηκε και κανενός δε μειώθηκε ο μισθός. Η δυσαρέσκεια ογκώθηκε. Πολλαπλασιάστηκαν οι συνωμοτικές κινήσεις για μια επανάσταση που θα υποχρέωνε τον Όθωνα να παραχωρήσει σύνταγμα. Οι Έλληνες πίστευαν πως η ψήφιση συντάγματος ήταν το φάρμακο στα δεινά τους, μια και θα περιόριζε τις αυθαιρεσίες των Βαυαρών.

Η αντίδραση του λαού κορυφώθηκε, όταν, με πρωτόκολλο (2 Σεπτεμβρίου 1843), οι μεγάλες δυνάμεις απαίτησαν η ελληνική κυβέρνηση, «μέσα σε 15 ημέρες», να προχωρήσει σε περικοπές τεσσάρων εκατομμυρίων δρχ. (όσο περίπου ήταν το ετήσιο έλλειμμα) και όρισαν δασμούς, χαρτόσημα και άλλους πόρους που θα πήγαιναν αποκλειστικά στην εξυπηρέτηση των δανείων. Απαντούσαν έτσι στην δεύτερη ελληνική πτώχευση και αυτή τη φορά υπαγόρευαν την ελληνική οικονομική πολιτική, προκειμένου να εξασφαλίσουν τα χρήματα του δανείου που οι ίδιες είχαν εγγυηθεί. Το ποτήρι είχε ξεχειλίσει. Την επομένη, ξέσπασε η επανάσταση της 3ης Σεπτεμβρίου. Οι πρέσβεις των ξένων δυνάμεων, που παρακολουθούσαν από κοντά τα γεγονότα, είχαν την ελπίδα ότι θα απαλλαγούν από τον Όθωνα ο οποίος, όπως πίστευαν, θα προτιμούσε να παραιτηθεί παρά να παραχωρήσει σύνταγμα. Διαψεύστηκαν.

Το σύνταγμα που προέκυψε από την επανάσταση, δεν έλυσε τα πολιτικά και οικονομικά

προβλήματα της Ελλάδας. Ούτε τα κοινωνικά. Ο Όθων εξακολουθούσε ν' ανακατεύεται στην πολιτική, ν' ανεβάζει και να κατεβάζει κυβερνήσεις, ουσιαστικά, να κυβερνά. Και είχε προκύψει κι άλλος μπελάς: Στην εξουσία ανακατευόταν και η βασίλισσα Αμαλία. Και βέβαια, το σύνταγμα δεν έδινε ψωμί στους πεινασμένους ούτε αποκατέστησε τους αγωνιστές του 21.

Η επανάσταση του 1862 και η έξωση του Όθωνα αποτέλεσαν την αναπόφευκτη προσωρινή κατάληξη του όλου δράματος.

(protagon.gr, 7/6.1015)